

Oponentský posudek bakalářské práce Evy Urbanové

na téma

Fachwortschatz der Geschichtswissenschaften im Fokus. Lexikographische Erfassung in einem deutsch-tschechischen Fachwörterbuch

Praha, ÚGS FF UK 2015, 50 stran včetně 3 stran příloh.

Úvodem:

Předložená práce se týká tématu, které je velmi aktuální po stránce teoretické i praktické: Současné informační zdroje pro odbornou terminologii, ať už tištěné či digitalizované, které jsou vypracovávány kvůli komerčnímu efektu nebo zpracovávány neprofesionálními lexikografy, mají většinou podobu glosářů, v lepším případě překladových slovníků i s užitečnými příklady slovních spojení (ukázkou vzorového slovníku s potřebnými kolokacemi může být např. slovník Německo-český slovník pro horolezce a vysokohorské turisty od zesnulého Karla Heřmana z roku 1997). Pro terminografa vyvstává celá řada zpracovatelských problémů, jejichž řešení by mělo mít oporu v literatuře metalexikografického zaměření (tu je třeba aktualizovat z hlediska *současné* světové terminografie), v zásadě by měl ale figurovat v centru zájmu autora *potenciální uživatel a jeho specifické potřeby*.

Terminografická práce na ÚGS se řídí od počátku právě tímto krédem a dle databázového vstupu vchází tak spektrum informací, jež se stávají podkladem informační nabídky výsledného výstupu resp. heslové statě: potřeby cílového uživatele musí autor slovníku anticipovat na základě filologického vědění i smyslu pro překladatelskou praxi, protože lexikografická gramotnost je u nás malá.

Je fakt, že každá terminologie si po stránce zpracování žádá své: je třeba zohlednit její povahu, tj. historii, reglementaci a zvážit velký rozdíl mezi existencí termínu v oborech přírodovědných či humanitně zaměřených. Zpracovatel lingvista musí v každém případě disponovat konzultanty, tj. experty v daném oboru a vyznat se v dalších sekundárních zdrojích encyklopedického charakteru, vědět o paralelních textech, někdy i problémech autorského úzu, záludnostech překladu u termínů zaživiších manipulaci ze strany vládnoucí ideologie apod. Důvěřovat expertům a nekontrolovat jejich soudy je opovážlivost: nikdo neví všechno. To prokazují především sondy do terminologických synonym. Tato zapeklitá oblast je všem terminologiím společná: vyvíjejí se v čase, jsou ve službě různých teoretických škol a termínů se používá v jazyce psaném i mluveném, stylu vědeckém, ale i běžném sdělovacím. Na sondách synonymických vztahů mezi termíny můžeme často konstatovat, že termín žije v paradigmatických vztazích velmi podobným životem jako mnoho slov ze všeobecné slovní

zásoby: vstupuje totiž do mnoha komunikačních oblastí vykazujícími celou škálu typických příznaků mnohdy se navzájem prolínajících. Mimo to máme co dělat s příbuznými obory, kde termín může označovat úplně jinou skutečnost. Postihnout proto "přesný význam" je někdy trochu iluze.

Hodnocení:

Práce, která je psána výbornou němčinou téměř bez lexikálních a gramatických vad, jimiž bakalářské práce dnes bohužel někdy oplývají, svědčí o mimořádném jazykovém talentu autorky. Je jen velmi málo míst, kde by se dalo říci, že němčina trochu vládne autorkou po stránce stylistické, a jen pár vad (většinou typu *im beträchtlichen Ausmaß* namísto *in –m A., auf dieser Art und Weise* namísto *auf diese Art und Weise*). Spíše je z formulací znát, jak moc se autorka snaží o takové vyjádření, které by bylo zcela v souladu s německým odborným stylem a dokazovalo, že při psaní myslí výhradně v němčině. (Trochu nezvykle působí místy používání všeobecného podmětu *man* namísto obvyklejšího trpného rodu, viz např. str. 6 elektronické verze práce: *In dieser Hinsicht widmet man sich in den nächsten Kapiteln der Frage, ...*).

Kol. Urbanová po obsahové stránce

- dokázala přesvědčivě shrnout některé ze základních aspektů terminografické práce v překladové lexikografii na dvou problémech: ekvivalentaci a volbě dokladů, vhodných pro příkladové věty včetně jejich tolik potřebné souhry nabývající různých kvalit s každým zpracovávaným termínem,
- přinesla mnoho užitečných postřehů k problému tzv. nulové ekvivalence,
- dokázala na databázových vstupech vypracovaných s příkladnou poctivostí, jak nakládat s náhradou za neexistující ekvivalent, který klade nároky na hodnotu encyklopedické informace a rovněž nelehký výběr takového kontextu, jenž by objasnil co nejnázorněji roli navrhovaného ekvivalentu/překlada.

Byla použita poměrně rozsáhlá literatura germanistická: nenacházíme zde sice např. užitečnou a čtivou stať o ekvivalenci od Wenera Scholze- Stubenrechta z roku 1995, oceňujeme zde ale mj. i anglicky psané tituly, s obdivem kvitujeme uvedení teoretické studie z pera H. E. Wieganda (která se vyčerpává až v nesrozumitelně popisovaných procesech ekvivalence a její strukturace, viz její břitké hodnocení od Adamské-Salacziak!). Zdá se, že je autorka schopna vybrat podstatnou informaci i z takových pramenů a aplikovat ji s přehledem na svůj analyzovaný materiál (např. na str. 21). Zajímavá by byla reflexe z hlediska translátologického: Zamrzí, že se v dnešní lexikografii pořád nedostatečně diskutuje tzv.

Übersetzerwörterbuch (Hild-Thomas, Monika (1989) "Überlegungen zu einem Übersetzerwörterbuch", in: TEXTconTEXT 4.3, 149-169.)

Oceňuji, že autorka reflektuje diskutovaný princip inventarizace víceslovných jednotek v poznámce na str. 24, kde se dotýká i problémů ekvivalence kolokací a víceslovných termínů. Do jaké míry mohou suplovat v terminologické oblasti zdroje jako např. paralelní korpusy či zdroj typu LINGUEE ?

Práce je vystavěna logicky: Po minimalistickém úvodu o terminologii a speciální lexikografii se dočítáme o obecných danostech historické terminologie v němčině a češtině. Kapitole čtvrté by možná bylo prospělo, kdyby ji byla autorka strukturovala do menších celků. Právě z ní by měla publikovat formou článku některé pasáže, které by byly velice poučné pro autory, kteří nezohledňují ty zásady ekvivalentace, jež se zde exemplifikují na velmi nosných komplikovaných příkladech (*rychtář, fojt, šoltys*), a to včetně kompletní argumentace. (Druhou možností by byla publikace rozsáhlejší, která by obsáhla většinu čtvrté kapitoly.)

V budoucnosti by si rozpracování zaslouhovala i kapitolka o roli kolokací ve slovníkových příkladech a dokladech. Zamýšlela se autorka nad možnou inteligentní strukturací kolokačního pole, a to pro oba směry překladu? I zde jsou úplné ekvivalenty typu *Steuern zahlen, abführen – platit, odvádět daně* vedle méně na první pohled srozumitelných a obvyklých slovesných spojení (viz např. SYNONYMA u online Duden k *entrichten* : *abführen, aus[be]zahlen, bezahlen, geben, zahlen*; (umgangssprachlich) *blechen, hinblättern, hinlegen, lockermachen, löhnen*; (salopp) *ablatzen, berappen, latzen*; (österreichisch, sonst landschaftlich) *erlegen*; (altertümelnd) *zollen*). Které variety zastoupené zde zastoupené je nutno respektovat v odborném slovníku? (Nápověda: Pro překlad kterých typů textů bude slovník použit?)

U ekvivalentace typu Felonie – felonie je třeba mít na zřeteli, že Felonie je nejen internacionalismus po stránce formální, ale patří též k falešným přátelům, ale zřejmě z hlediska pouze přísně synchronního (dříve, viz Ottův slov. naučný, byl význam širší – zrada vůbec): V současné angl. felony (těžký zločin, hrdelní zločin). Narazila autorka na více takových případů v rámci zpracovávaného lexika ?

V době, kdy u mladé generace vědců je prvním cizím jazykem angličtina, je třeba brát tento fakt zřejmě v úvahu. Opisný ekvivalent zní ve slovenštině: porušenie manských záväzkov, lénnej vernosti (<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/felonie>).

Možná, že se časem ale dočkáme i ve středí Evropě extenze významu právě pod vlivem angličtiny...

Poznámka: Necht' si autorka z mých poznámek vybere dle své úvahy jeden podnět, na který by chtěla reagovat podrobně. Ne na všechny bude dostatek času, postačí jen krátká reakce.

Závěr:

Velmi podnětnou a užitečnou práci nevelkého rozsahu, ale obsahově i formálně na vysoké úrovni, jež bohatě splňuje všechny požadavky na tento typ kvalifikační práce kladené, navrhuji ohodnotit známkou **výborně**.

26. 8. 2015

doc. PhDr. Marie Vachková, Ph.D.